

Duševna ranljivost predšolskega otroka

(Konec)

Izrazita egocentričnost predšolskega otroka: omenili smo že, da dojemata predšolski otrok svet kot celoto, v katere središču stoji on sam. Iz te posebnosti njegovega dojemanja sveta ter iz čustvenosti sledi njegova egocentričnost, da bi bil rad neprestano v središču pozornosti odraslih, še posebno svojih staršev. Egocentrična težnja majhnega otroka, ki se kaže v želji, da bi se vse vrtelo okoli njega, je tako močna, da rajši sprejme kazni, se začne grdo obnašati in kljubovati, samo da bi se starši spet začeli ukvarjati z njim. Zato je naravnost tipično, da se majhni otroci obnašajo najbolj neprimerno in trmasto takrat, ko imajo starši obiske in posvečajo svojo pozornost drugim ljudem. Mnogi majhni otroci, posebno ko so stopili že v obdobje prve trme od drugega do četrtega leta, intuitivno hitro dojemajo, kar starše najbolj razburja in prizadene, ter takoj sežejo po svojem »repertoarju«, če se čutijo za nekaj časa zapostavljene in deležne premajhne pozornosti. Nekateri začnejo odklanjati hrano, ker vedo, da to zaskrbljene mame močno vznemirja, dražijo bratce, ne marajo zvečer zaspiti, spet drugi pridejo na dan s kletvicami, ko so ravno obiski v hiši. Nedvomno je prav ta otrokova duševna posebnost, ki jo imenujemo egocentričnost, največji kamen spotike ob vzgoji majhnega otroka in otrokova socializacija je v veliki meri usmerjena prav k temu, da bi jo omejila. Zaradi velikega obsega, v katerem nastopa ta posebnost, dobiva namreč otrokovo obnašanje zunanji videz egoizma in slepe brezobzirnosti. Prav ta posebnost duševnosti predšolskega otroka je najbrž kriva za naziranje stare vzgoje, češ da je otrok po svoji naravi slab in nagnjen k pokvarjenosti. Najbolj zaostreni konflikti med družinsko vzgojo in med egocentričnostjo otroka nastopijo v času prve trme. Res da je bil majhen otrok egocentričen že prej, od rojstva dalje. Toda sprva je bil otrok tako nebogljen, njegova aktivnost pa tako majhna, da njegove egocentričnosti starši niti niso dobro opazili. Po drugem letu, ko je otrok že dobro shodil in se telesno okrepil ter postal izredno vitalen in aktiven, pa je začela staršem delati njegova egocentričnost preglavice.

Vzgojne težave, ki nastajajo v teh okoliščinah, nam takole opisuje znanja psihologinja Ana Freud: »Otroci v drugem in tretjem letu so do staršev in drugih ljudi zelo odkritosrčni. Ker so egocentrični in nimajo drugih obzirov, kažejo svoja čustva neposredno in ne znajo skriti tega, kar sami čutijo, doživljajo in mislijo. Imajo bujno domišljijo in so včasih zelo izvirni v izrazih in postopkih. Starši imajo v tem času veliko veselja z otrokom in matere pravijo o njem, da je pravi »srček«. Na drugi strani pa vedo povedati matere, ki se veliko ukvarjajo z otrokom, da imajo s »srčkom« tudi veliko težav. Tak otrok je neverjetno brezobziren, tako pripovedujejo, čisto zaverovan sam vase in egoističen. Samo za to mu gre, da se izpolni njegove želje, pri tem pa mu je čisto vseeno, ali drugi zaradi tega trpe ali ne. Silno je zaverovan sam vase, misli, da se vrti

ves svet okoli njega, neprenehoma hoče biti v središču pozornosti odraslih. Vrh tega je ta »srček«, tako ugotavljajo matere, skrajno umazan in nehygieničen. Prav nič mu ni zagrabití kaj umazanega ali celo ogabnega in nesti z užitkom v usta. Čisto brez sramu je, kar zadeva njegovo telo, in zelo radoveden na vse, kar želijo drugi pred njim skriti. Je požrešen in sladkosneden, okruten in brezčuten do vseh živih bitij, ki so slabotnejša od njega, in poln želje po uničevanju vseh stvari, ki mu pridejo v roke. Ima celo kopico slabih navad, sesa prst, palec, grize nohte, vtika prst v usta in v nos itd. Vse to počenja s pravo naslado, za vsako svojo željo se divje poganja in ne prenese nobenega odlaganja... Med otrokove slabosti moramo prišteti tudi to, da ga umazanija in smrad očitno zabavata, isto pa bi lahko trdili o njegovi okrutnosti. Mnogi mislijo, da izvira okrutnost iz otrokove nespametnosti, toda če opazujemo obraz otroka, kadar muči živalco ali razbija in razdira igračo, opazimo da pri tem opravi vidno uživa.«

Sodobna psihologija opozarja na posebnosti otrokovega ravnanja, opozarja tudi, da to niso otrokove napake v navadnem pomenu besede, temveč čisto normalne, navadne duševne značilnosti otroka v starosti od drugega do četrtega leta. Take značilnosti in poteze imajo v tem obdobju vsi otroci; res pa je, da so nekatere izmed njih pri posameznih otrocih bolj izrazite kot pri drugih.

Če pa smo ugotovili, kakšne so otrokove razvojne posebnosti v zgodnji predšolski dobi, moramo hkrati ugotoviti, da so sebičnost, samozaverovanost, okrutnost, umazanost, nepotrpežljivost ter nesramežljivost itd., če jih pogledamo s stališča družbe, zelo neprijetne in moralno negativne. Zato jih žele starši čimprej odpraviti in nadomestiti z drugimi, obratnimi, družbeno vrednimi lastnostmi. Otrokovo veselje nad umazanijo hočejo spremeniti v gnus, otrokovo sebičnost v obzirnost, želijo, da bi otrok začel upoštevati tudi interese drugih ljudi, da bi premagal svojo neučakanost, da bi njegovo okrutnost spremenili v usmiljenje, željo po uničevanju pa v skrbnost in previdno ravnanje s predmeti. In tedaj se začne zagrižen boj med vzgojo in otrokom, boj za preoblikovanje, socializacijo otrokove narave. Korak za korakom hoče doseči vzgoja ravno obratno od tega, kar hoče otrok in kar mu ugaja. Otroku je v tem času glavni cilj lastno ugodje, vzgoja pa mu želi prikazati, da so zahteve družbe in odraslih važnejše od njegovih nagonov. Otrok je še zelo nepotrpežljiv in živi samo za trenutek, vzgoja pa ga uči potrpežljivosti in tega, da bo mislil na bodočnost.

V tej vzgojni situaciji, ko se borita med seboj otrok s svojimi nagibi, nagoni in željami ter vzgoja, ki hoče ravno obratno od tega, kar hoče otrok, doživlja ta boj v svoji duševnosti po svoje tudi otrok. V otroku, ki ga odrasli neprenehoma popravljajo, karajo in kritizirajo, vznikne čustvo neugodja, iz tega čustva pa se rodita odpor in trma. Podobno odgovorijo z odporom in trmo tudi še odrasli ljudje, če jih drugi neprestano kritizirajo ali celo žele spreminjati njihov značaj. Trma je torej docela naravna in v tem položaju nujna otrokova reakcija na nove vzgojne zahteve staršev, na težnje, da bi preoblikovali, moralizirali njegov značaj.

Trmi, ki nastopi okoli drugega do četrtega leta otrokove starosti, se torej ne moremo popolnoma izogniti. Izognili bi se ji lahko samo takrat, če bi se odrekli vzgoji in omejevanju otrokove egocentričnosti. Tega pa zaradi otrokove bodočnosti in zaradi družbenih zahtev do posameznega človeka ne moremo storiti. Pač pa lahko s pravilnim ravnanjem in premišljenim vzgojnim delom otrokovo trmo zelo omilimo: nastopi trme bodo pri otroku tem hujši, čim bolj nestrpno ali čim bolj nasilno bomo poizkušali uveljaviti svoje vzgojne zahteve in čim več vzgojnih zahtev se bo naenkrat usulo na otroka. In obratno:

trma bo mnogo lažja, čim počasneje, postopno bomo izražali svoje vzgojne zahteve. Mnogo laže bo tudi, če bomo ravnali pri tem potrpežljivo in ne bomo zasipali otroka s prehudimi in preveč vzgojnimi zahtevami hkrati. Otroku moramo dati dovolj časa in možnosti v tej težavni preusmeritvi, da se prilagodi novim zahtevam.

Navedla bi nekaj nasvetov, kako praktično ravnati s trmastim otrokom:

Včasih nam pomaga premagati otrokov trmasti izpad neka otrokova lastnost, ki je v tem obdobju močno izražena: lahkovernost, sugestibilnost. Zato je v kaki težavni situaciji dovolj, če starši ali vzgojitelji obrnejo otrokovo pozornost na kako drugo naključno stvar, če otroka prelisičijo s kakim zanimivim pripovedovanjem — in trma je že pozabljena.

Vzgojitelji naj poizkušajo otroka tudi čimbolj zaposliti z igro in naj mu omogočijo, da se bo dosti gibal na svežem zraku. Dolčas je pri otroku eden važnih povzročiteljev trme.

Včasih hitro pomaga, če pustimo otroka, ki je sredi trmastega izpada, samega v sobi, ne da bi izgubljali kaj prida besedi. Ker je izgubila trma v tem primeru svoj cilj, se poleže sama po sebi. In obratno: čim več gledalcev bo imel trmasti otrok, tem bolj bo zaostрил svoj trmasti izpad.

Važno je, da otrok od časa do časa tudi na svoji koži doživi, da ima njegova trma lahko zanj neprijetne posledice. Vzgojitelji naj zato puste otroka, da v primernem trenutku njegova trma obvelja in da občuti otrok neprijetne posledice dejanja, pred katerim smo ga svarili.

Čim večji je otrok, tem manj naj mu starši naravnost in ostro zapovedujejo. Ostra direktna zapoved naravnost izzove v otroku trmasto proti-reakcijo. Direktna zapovedi naj starši rajši nadomeste s kratkimi mirnimi navodili, včasih pa naj puste tudi otroku, da se odloči sam. Nasploh je važno premisliti, katere so tiste važne vzgojne zahteve, ob katerih starši ne smejo popuščati otroku, katere pa so manj važne in o katerih lahko odloča otrok sam.

Včasih je dobro, da vzgojitelji počakajo na ugodnejši trenutek, ko je otrok spet miren in se je polegel njegov trmasti izpad. Povrnejo naj se na svojo zahtevo in naj se poizkušajo z otrokom pogovoriti. Tudi za tako priložnost izmišljena pravljica ima dober učinek, potrebno pa je zanj seveda nekaj iznajdljivosti.

Vzgojitelji naj tudi premislijo, če ni na delu pri otrokovih trmastih izpadih njegova ljubosumnost. Ta je namreč povzročitelj najhujše trme.

Vzgojitelji naj se tudi izogibajo norčevanja iz otrokovega obnašanja. Majhni otroci norčevanja ne prenesejo in jih to neredko privede do še hujšega trmoglavljenja.

Ko stopa otrok v tretje leto, mora v družbo z drugimi otroki. V taki družbi se mu obrusijo marsikateri neprijetni lastnosti, pa tudi trmasti izpadi.

Najpogostnejša napaka staršev v tem težavnem obdobju je ta, da imajo otrokovo trmo za zavesten otrokov upor proti roditeljski avtoriteti, zato mislijo, da morajo ta upor otroku nemudoma izbiti iz glave in ga zatreti z vsakršnimi, četudi nasilnimi sredstvi. V tem primeru lahko ravnanje staršev uniči ljubeč in zaupljiv odnos otroka do staršev, v težavnejših primerih pa lahko pusti tudi resne okvare v otrokovi duševnosti.